

Folkoperans introduktion:

På våren 1838 läser Wagner om en legend som handlar om ett märkligt spökskepp. Författare är den då alltmer populära tyske diktaren Heinrich Heine, vars tidiga dikter hade slukats av ungdomen och vars eleganta och ironiserande stil bildade skola. Berättelsen om Den flygande holländaren kunde man återfinna i romanen *Herr von Schnabelewopskis memoarer*. Schnabelewopski är naturligtvis en fiktiv person som Heine skapat för att kunna driva med och göra sig lustig över diverse företeelser i tiden. Heine själv kunde knappast ha annat vilka djup Wagner skulle läsa in i berättelsen om Holländaren.

Ur herr Schnabelewopskis memoarer

Av Heinrich Heine

Ni känner säkert till sagan om den flygande holländaren. Det är berättelsen om det förtrollade skepp som aldrig får gå in i hamn, och som sedan urminnes tider irrar omkring på haven. Möter det ett annat fartyg, kommer några från den spöklika besättningen över i en båt med en bön att ta med en bunt brev. Dessa brev måste naglas fast vid masten, annars drabbas skeppet av olycka, i synnerhet om det inte finns någon bibel ombord eller en hästsko på fockmasten. Breven är alltid adresserade till människor som man inte känner, eller som länge varit döda, varpå då och då ett barnbarnsbarn blir mottagaren av ett kärleksbrev, ställt till hans farmorsmor som sedan hundra år vilar i sin grav. Detta spöke av trä, detta fasansfulla skepp, har hämtat sitt namn från sin kapten, en holländare, som en gång svor vid alla djävlar att han skulle runda en klippa, vars namn jag glömt, trots den våldsamma storm som ven, om han så skulle segla till den yttersta dagen. Djävulen tog honom på orden, och han tvingades irra på haven till den yttersta dagen, om han inte befriades av en kvinna som var honom trogen. Djävulen, dum som han är, tror inte på kvinnors trohet, och tillät därför den förbannade kaptenen att gå i land vart sjunde år och gifta sig, för att på så sätt möjliggöra sin räddning. Stackars holländare! Oftast är han glad nog att bli räddad från äktenskapet och slippa sin räddare, och återvänder ombord.

På denna saga baserade sig den pjäs jag såg på en teater i Amsterdam. Sju år har åter förflutit, den stackars holländaren är tröttare än någonsin på sitt eviga kringirrande och stiger iland, blir bekant med en skotsk handelsman som han träffar där, säljer diamanter till honom för ett billigt pris, och när han får veta att hans kund har en vacker dotter, vill han ha henne till brud. Även denna affär görs upp. Nu ser vi skottens hus; flickan inväntar sin fästman med bävande hjärta. Då och då tittar hon vemodigt på en stor förvittrad tavla som hänger i stora rummet och som föreställer en man i spansk nederländsk klädsel; det är ett gammalt arvegods, och enligt farmodern är målningen ett troget porträtt av den flygande holländaren som han såg ut i Skottland för hundra år sedan, på Wilhelm av Oraniens tid. Till målningen hör en varning som också den gått i arv, att släktens kvinnor skall akta sig för originalet. Just därför har flickan sedan barnsben inpräglad den farlige mannens drag i sitt hjärta. När nu den riktige flygande holländaren stiger in i egen hög person, ryggar flickan tillbaka; men inte av rädsla. Även han blir drabbad av åsynen av porträttet. När han får höra

vem det föreställer, lyckas han dock hålla misstankarna borta från sig; han skrattar åt den vidskepliga historien, han raljerar själv över den flygande holländarens, havens evige jude; men ändå ändras ofrivilligt hans röst och fylls av vemod när han skildrar hur Mynheer på de ofantliga vattnen tvingats utstå oändligt lidande, hur hans kropp inget annat är än en kista av kött i vilken hans själ förgås av leda, hur livet skjuter honom ifrån sig och hur även döden håller honom borta; likt en tom tunna som vågorna retfullt kastar mellan sig, så slungas den stackas holländaren fram och tillbaka mellan död och liv, ingen av dem vill behålla honom hos sig; hans plåga är lika djup som havet han seglar på, hans skepp är utan ankare och hans hjärta utan hopp.

Jag tror att det var ungefär de orden som avslutade fästmannens tal. Fästmön betraktar honom allvarligt, och kastar då och då en blick på hans porträtt. Det tycks som om hon har gissat hans hemlighet, och när han därpå frågar: Katharina, vill du vara mig trogen? svarar hon beslutsamt: Trogen intill döden.

Just då, minns jag, hörde jag ett skratt, och detta skratt kom inte nerifrån helvetets avgrund, utan uppifrån, från paradiset. När jag såg upp, blev jag varse en underskön Eva, som förföriskt studerade mig med sina stora blåa ögon. Hennes arm hängde över balkongkanten, och i handen höll hon ett äpple, eller snarare en apelsin. I stället för att symboliskt erbjuda mig halva frukten, slängde hon metaforiskt skalen i huvudet på mig. Var det avsiktligt eller en tillfällighet? Det ville jag veta. Jag blev dock, när jag uppsteg i paradiset för att fördjupa bekantskapen, inte så lite förvånad när jag fann en vit mild flicka, en helt igenom kvinnligt mjuk gestalt, inte spenslig, men ändå kristalliskt spröd, en bild av huslig ordning och saliggörande älsklighet. Det var endast över den vänstra överläppen det drog något, eller snarare slingrade det sig något likt svansen på en flyende ödla. Det var ett hemlighetsfullt drag, som man inte precis brukar finna hos rena änglar, men inte heller hos de fula djävlar. Draget betydde varken gott eller ont, utan endast ett obehagligt vetande; det är ett leende som förgiftats av detta kunskapens äpple som munnen avnjutit. När jag ser det här draget på mjuka, rosenröda ungflicksläppar, då känner jag i mina egna läppar ett krampaktigt ryckande, en ryckande längtan att kyssa dessa läppar; det är valfrändskap.

Följaktligen viskade jag i örat på den vackra flickan: Fröken! jag vill kyssa din mun.

Ja Gud ja, Mynheer, det är en bra idé! blev det svar som hastigt och med förtjusande välljud klingade ur hennes hjärta.

Men nej – jag skyler över hela historien som jag ämnade berätta, och till vilken den flygande holländaren bara skulle tjäna som ram. Därigenom hämnas jag på alla dessa pryda människor, som med förtjusning slukar dylika historier som hänför dem ända till naveln, ja ännu längre ner, och som därefter skäller på berättaren och rynkar på näsan åt honom i finare sällskap och anklagar honom för att vara omoralisk. Det är en bra historia, utsökt som inlagd ananas, eller som färsk kaviar, eller som tryffel i bourgogne, och skulle vara en

underhållande läsning efter bönetimmen; men av långsinthet, som straff för tidigare oförrätter, skyler jag över den. Därför drar jag nu ett långt tankestreck

Det där strecket betyder en svart soffa, och på den utspelade sig historien som jag inte tänker berätta. Den oskyldige får lida med den skyldige, och mången vänlig själ tittar nu på mig med bedjande blickar. Nåväl, inför dessa bättre exemplar kan jag tillstå i förtroende att jag aldrig blivit kysst lika vilt som av denna holländska blondin, och att hon på ett triumferande sätt krossade de fördomar jag tidigare hyste mot blont hår och blåa ögon. Först nu begrep jag varför en engelsk diktare har jämfört sådana damer med frusen champagne. I skalet av is döljs det hetaste extrakt. Det finns inget mer pikant än kontrasten mellan den yttre kylan och den inre glöden, som backantiskt flammar upp för att oemotståndligt berusa den lycklige livsnjutaren. Ja, långt mer än hos brunetter pyrs passionens eld i mången skenbart milda helgonbilder med gyllene gloriahår och blåa himmelsögon och fromma liljehänder. Jag känner till en blondin tillhörande en av de finaste familjerna i Holland, som understundom lämnade sitt vackra slott vid Zuydersee och reste inkognito till Amsterdam för att där på teatern slänga apelsinskal i huvudet på den som henne behagade, och understundom till och med tillbringade liderliga nätter på sjömanshärbärgen, en holländsk Messalina.

-- -- När jag återvände in på teatern, var det precis till pjäsens sista scen, där på en hög havsklippa hustrun till den flygande holländare, fru Flygande Holländare, vrider sina händer i förtvivlan, medan vi på havet, på däck till hans hemska skepp, skymtar hennes olycklige gemål. Han älskar henne och vill överge henne för att inte dra henne ner i fördärvet, och han avslöjar för henne sitt fasansfulla öde och den fruktansvärda förbannelse som vilar över honom. Men hon ropar med hög röst: Jag har varit dig trogen till denna stund, och jag vet ett säkert sätt på vilket jag kan skänka dig min trohet intill döden!

Vid dessa ord kastar sig den trogna kvinnan i havet, och nu försvinner även den flygande holländarens förtrollning, han är befriad, och vi ser hur spökskeppet sjunker ner i havets avgrundsdjup.

Pjäsens moral är för kvinnor att de bör akta sig för att gifta sig med en flygande holländare; och vi män kan av denna pjäs lära oss hur vi i bästa fall går vår undergång till mötes genom kvinnor.

Översättning av Magnus Lindman